

Sygn. akt V CSK 332/10

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 kwietnia 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Lech Walentynowicz (przewodniczący)

SSN Bogumiła Ustjanicz (sprawozdawca)

SSN Dariusz Zawistowski

w sprawie z powództwa Gminy Miasta B. przeciwko "Energetyka Ciepła " S.A. w
O.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 13 kwietnia 2011 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 23 kwietnia 2010 r.,

**oddala skargę kasacyjną i zasądza od powódki na rzecz
pozwanej kwotę 1800 zł (jeden tysiąc osiemset złotych) tytułem
zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny oddalił apelację powódki Gminy Miasta B. od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 7 stycznia 2010 r., którym oddalone zostało jej powództwo o zasądzenie od pozwanej Energetyki Ciepłej Spółki Akcyjnej w O. kwoty 76000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 31 marca 2009 r.

Podstawą tego rozstrzygnięcia były następujące ustalenia faktyczne i rozważania prawne:

Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 3 sierpnia 2007 r. uwzględnił powództwo Energetyki Ciepłej Spółki Akcyjnej w O. skierowane przeciwko Gminie Miasta B. przez zasądzenie na rzecz tej Spółki kwoty 5780000 zł, a dalej idące roszczenie oddalił. Apelacje obu stron zostały oddalone wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 14 grudnia 2007 r. Gmina wykonała prawomocny wyrok, płacąc na rzecz Spółki zasądzoną kwotę w dniach 20 i 21 grudnia 2007 r. W następstwie rozpoznania skargi kasacyjnej Gminy Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 14 listopada 2008 r. uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania, który z kolei uchylił wyrok Sądu Okręgowego w punktach I i IV oraz przekazał sprawę do ponownego rozpoznania. Sprawa ta nie została jeszcze zakończona. Spółka odmówiła zwrotu Gminie sumy otrzymanej w wykonaniu uchylonego wyroku.

Sąd Apelacyjny uznał, że w czasie spełnienia przez Gminę świadczenia istniała podstawa prawna w postaci prawomocnych wyroków Sądów obu instancji, które za uzasadniony uznały obowiązek zapłaty, jako wynikający z łączącego strony stosunku cywilnoprawnego. Nie doszło do definitywnego zniweczenia zobowiązania, skoro uchylenie wyroków połączone zostało z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania. Wobec tego, dopóki toczy się to postępowanie, roszczenie Gminy o zwrot spełnionego świadczenia nie stało się wymagalne, ponieważ do jego wymagalności dojdzie po ponownym rozpoznaniu sprawy, jeśli powództwo Spółki zostanie oddalone lub roszczenie zasądzone w mniejszym zakresie. Odpadnięcie podstawy świadczenia ma miejsce wówczas, gdy po

ponownym rozpoznaniu sprawy, w następstwie uchylecia wykonalnego i wykonanego wyroku, powództwo zostanie oddalone.

Powódka oparła skargę kasacyjną na obu podstawach objętych art. 398³ § 1 k.p.c. Naruszenie prawa materialnego łączy z wadliwą wykładnią art. 405 k.c., polegającą na uznaniu, że uchylone orzeczenie o charakterze deklaratoryjnym stanowi podstawę prawną usprawiedliwiającą zatrzymanie świadczenia do czasu definitywnego rozstrzygnięcia sporu, a także art. 410 § 2 k.c. w związku z art. 64 ust. 2 oraz art. 77 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przez nietrafne przyjęcie, że mimo uchylecia wyroków Sądów obu instancji, które były podstawą świadczenia, dopóki toczy się postępowanie sądowe Spółka jest uprawniona do zatrzymania tego świadczenia. Zaniechanie ustalenia, co stanowi podstawę prawną uprawniającą Spółkę do utrzymywania w posiadaniu wypłaconej sumy 5780000 zł, wypełnia podstawę przewidzianą art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., stanowiąc o naruszeniu art. 328 § 2 k.p.c. oraz art. 378 k.p.c. Skarżąca domagała się uchylecia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nie zasługiwały na podzielenie, rozważane w pierwszej kolejności, zarzuty naruszenia prawa procesowego. Przepis art. 378 § 1 k.p.c. reguluje przedmiotowy zakres rozpoznania sprawy przez sąd drugiej instancji w postępowaniu apelacyjnym. Określa on obowiązek tego sądu rozpoznania sprawy na nowo w granicach wniosków i zarzutów apelacji oraz naprawienia wszystkich naruszeń prawa materialnego, niezależnie od tego, czy zostały wytknięte przez odwołującego się, jeśli mieszczą się w granicach zaskarżenia (por. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 31 stycznia 2008 r., III CZP 47/07, OSNC 2008/6/55). W odniesieniu do naruszenia prawa procesowego sąd drugiej instancji związany jest zarzutami apelującego, poza przyczynami nieważności postępowania, które bierze pod uwagę z urzędu. Obejmuje on również powinność wzięcia pod uwagę, rozważenia i oceny wszystkich podniesionych w apelacji zarzutów i wniosków, a niedopełnienie jej stanowi o obrazie tej normy. W rozpoznawanej sprawie nie doszło do naruszenia tego przepisu, ponieważ Sąd Apelacyjny wziął pod uwagę i rozważył wszystkie zarzuty, a bezzasadnie skarżąca podnosi zarzut nierozpoznania

istoty sprawy. Sprowadza się on do prezentowania odmiennej oceny zgłoszonego roszczenia, którą skarżąca w dalszym ciągu kwestionuje. Wbrew jej pretensjom Sąd Apelacyjny wypowiedział się w kwestii podstawy zatrzymania przez pozwaną Spółkę spełnionego świadczenia. Brak podstaw do takiej wykładni zakresu kognicji Sądu drugiej instancji, która nakazywałaby rozpoznać apelację zgodnie z zapatrywaniem przedstawionym w apelacji. Powołanie się również na naruszenie art. 378 § 2 k.p.c. w ogóle nie mogło dotyczyć zaskarżonego wyroku, skoro nie miało miejsca współuczestnictwo w sporze. Powołanie drugiej podstawy skargi kasacyjnej, przewidzianej art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., wymaga poza wskazaniem przepisu prawa procesowego, również skonkretyzowania na czym polega jego naruszenie oraz wykazania, że było ono przyczyną lub współprzyczyną wadliwości orzeczenia. Oznacza to, że w odniesieniu do zarzutu naruszenia art. 328 § 2 k.p.c., który połączony być powinien z art. 391 § 1 k.p.c., do związku z treścią orzeczenia dojść może jedynie w sytuacji, kiedy uzasadnienie sądu drugiej instancji nie spełnia, odpowiednio stosowanych, zawartych w nim wymogów w stopniu uniemożliwiającym kontrolę kasacyjną (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 9 września 2010 r., I CSK 679/09, niepubl.: z dnia 3 września 2010 r., I PK 67/10, niepubl.; z dnia 4 marca 2010 r., I CSK 439/09, niepubl.). Uzasadnienie zaskarżonego wyroku spełnia warunki przewidziane powołanym przepisem, a przeprowadzona przez Sąd Apelacyjny ocena prawna zgłoszonego roszczenia dostatecznie została wyjaśniona i omówiona.

Nienależne świadczenie Kodeks cywilny ujmuje jako jeden z przypadków bezpodstawnego wzbogacenia, a wyodrębnienie go z ogólnych wypadków wiąże się z tym, że do wzbogacenia dochodzi z woli zubożonego. Zgodnie z art. 410 § 1 k.c. żądający zwrotu świadczenia nienależnego musi wykazać ogólne przesłanki bezpodstawnego wzbogacenia, w szczególności wzbogacenia i zubożenia, co jest przyczyną powoływania jako jego podstawy art. 410 § 2 w związku z art. 405 k.c. Do nienależnych świadczeń należą te wymienione w art. 410 § 2 k.c., a jedno z nich związane jest z taką sytuacją, gdy w chwili spełnienia świadczenia jego prawna podstawa istniała, a odpadła już po spełnieniu go. Pojęcie odpadnięcia prawnej podstawy świadczenia łączy się z konkretną podstawą prawną w ramach wykonania zobowiązania, tworzącego tytuł prawny dla tego działania.

Roszczenie o zwrot takiego świadczenia powstaje jedynie w wypadku ostatecznego i trwałego odpadnięcia podstawy prawnej, a nie powstaje w razie przejściowego jej odpadnięcia. W przypadku spełnienia świadczenia na podstawie orzeczenia sądowego, nieprawomocnego lub prawomocnego, następnie uchylonego, nie dochodzi do powstania roszczenia, jeżeli sprawa jest nadal w toku. Dopiero prawomocne zakończenie sprawy i oddalenie powództwa oznacza odpadnięcie podstawy wzbogacenia wobec braku tytułu prawnego wzbogacenia. Następnie odpadnięcie prawnej podstawy świadczenia ma miejsce także w przypadku wadliwości samego zobowiązania lub jego *causae*, jak uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli, odwołanie darowizny, rozwiązanie umowy przez sąd, niemożliwość świadczenia wzajemnego, po spełnieniu świadczenia drugiej strony, nie ma ono jednak zastosowania w rozpoznawanej sprawie. W orzecznictwie również wyrażany był pogląd, że świadczenie spełnione na podstawie wykonalnego wyroku, nawet nieprawomocnego nie jest nienależne, a staje się nienależne, gdy odpadnie podstawa, wobec uchylenia lub zmiany wyroku (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 7 lipca 2005 r., IV CK 24/05, niepubl.; z dnia 4 kwietnia 2008 r., I PK 247/07, OSNP 2009/17-18/223). Przepisy postępowania przewidują możliwość złożenia przez stronę, która spełniła świadczenie na podstawie wyroku zaopatrzonego w rygor natychmiastowej wykonalności (art. 338 k.p.c.) lub prawomocnego wyroku (art. 415, także w związku z art. 398¹⁶ i art. 398¹⁹ k.p.c.), następnie uchylonego, wniosku o zwrot spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia. Do rozpoznania tego wniosku dochodzi w ramach prowadzonego postępowania. Podstawą materialną takiego żądania jest art. 410 § 2 k.c. Jednocześnie ta instytucja restytucji w toku postępowania cywilnego jest wyrazem niedopuszczalności domagania się zwrotu spełnionego świadczenia przed jego zakończeniem, podyktowanej przyjęciem, że to świadczenie staje się nienależnym dopiero z chwilą zakończenia postępowania związanego z rozpoznaniem zgłoszonego przez powoda roszczenia, jeżeli dojdzie do jego oddalenia lub uwzględnienia w mniejszym zakresie. Wskazuje to na niezasadność zarzutu skarżącej naruszenia zaskarżonym wyrokiem art. 405 k.c. i art. 410 § 2 k.c., skoro spełnione przez nią świadczenie nie stało się nienależnym.

Nie doszło również do złamania, strzeżonej także konstytucyjnie, równości ochrony praw majątkowych, o jakiej mowa w art. 64 ust. 2 Konstytucji, czy też zamykania drogi sądowej do dochodzenia naruszonych praw, przewidzianego art. 77 ust. 2 Konstytucji, skoro powódka nie może skutecznie powoływać się na przysługujące jej roszczenie. Spełniając świadczenie, chociaż mogła domagać się wstrzymania wykonania wyroku, stosownie do art. 388 § 1 k.p.c., powinna liczyć się z przedstawioną wykładnią art. 410 § 2 k.c. W zakresie jej uprawnień leżało również skorzystanie z prawa do złożenia wniosku restytucyjnego. Zarzut naruszenia równości praw stron procesu sądowego nie zasługiwał na uwzględnienie.

Z powyższych względów pozbawiona uzasadnionych podstaw skarga kasacyjna podlegała oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. Orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego oparte zostało na zasadzie odpowiedzialności za wynik sprawy przewidzianej art. 98 § 1 w związku z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.